

ČESKÝ PŘEKLAD TEZAUŘU MEDICAL SUBJECT HEADINGS A MOŽNOSTI JEHO VYUŽITÍ

Lenka Maixnerová, Helena Bouzková, Filip Kříž

Abstrakt

V medicíně existuje celá řada mezinárodních klasifikačních systémů a slovníků, které slouží k různým účelům. Mezi nejvýznamnější patří např. MKN - Mezinárodní klasifikace nemocí, SNOMED, MeSH, LOINC - Logical Observations Identifiers Names and Codes. Dlouhodobě jsou do českého jazyka překládány pouze MKN a MeSH. Pro potřeby přenosu medicínských informací z různých klasifikací a slovníků mezi informačními systémy začaly být vytvářeny konverzní nástroje. V roce 1986 byl v National Library of Medicine (NLM), USA vytvořen Unified Medical Language System (UMLS), který integruje různé biomedicínské slovníky (Metathesaurus). Metathesaurus obsahuje i dva české zdroje: MSHCZE (MeSH Czech) a MDRCZE (MedDRA Czech).

Tezaurus Medical Subject Headings (MeSH) je slovník určený pro zpracování, pořádání a vyhledávání biomedicínských informací. Jeho producentem je NLM, USA. Překlad do českého jazyka zajišťuje Národní lékařská knihovna (NLK) již od roku 1977. Pro překlad NLK využívá webovou aplikaci NLM MeSH Translation Maintenance System. Slovník má hierarchickou strukturu, základem je 16 kategorií. Základní jednotkou tezauru je deskriptor, který obsahuje koncepty (preferované a nepreferované) a k nim vázící se synonyma. Slovník je aktualizován 1x ročně. NLK překládá záhlaví deskriptoru, preferované i nepreferované koncepty a doplňuje česká synonyma, od roku 2010 se do českého jazyka překládají i definice termínů. NLK nevytváří pouze nové překlady, pravidelně reviduje a doplňuje i starší deskriptory, snahou je, aby překlady odpovídaly aktuální české terminologii. Český překlad verze 2015 obsahuje 27.455 deskriptorů, 9.883 nepreferovaných konceptů, 21.357 viz odkazů a 2.931 definic.

Český překlad je využíván lékařskými knihovnami pro zpracování a vyhledávání biomedicínských informací, je využíván pro zpracování národní bibliografie Bibliographia medica Českoslovacca, a je možné jej přímo integrovat do knihovnických systémů. Slovník MeSH je možné používat za účelem analýzy, popisu nebo překladu informačních zdrojů, případně jej integrovat do webových aplikací. Další možnosti využití jsou zejména pro výzkumné (např. automatická indexace biomedicínských textů, morfologie, syntax, sémantika) a výukové účely. NLK distribuuje MeSH ve formátech XML, ISO Marc 21 a ISO Unimarc. Pravidelné aktualizace MeSH-CZ odebírá okolo 20 organizací. Český překlad je volně dostupný prostřednictvím portálu Medvik, jehož producentem je NLK, na adrese www.medvik.cz/bmc sekce Prohlížení.

Klíčová slova:

Medical Subject Headings, překlady, slovníky lékařské, lékařské knihovny, slovníky jako téma, terminologie jako téma

1. Úvod

V medicíně existuje celá řada mezinárodních klasifikačních systémů, terminologií a slovníků (dále jen terminologie), které slouží k různým účelům a potřebám. Patří sem např. Mezinárodní klasifikace nemocí MKN), Systematized Nomenclature of Medicine -Clinical Terms (SNOMED CT), tezaurus Medical Subject Headings (MeSH), klasifikační systém DRG, Diagnostický a statistický manuál mentálních poruch (DSM). Některé terminologie jsou překládány do českého jazyka: MKN, MeSH, TNM klasifikace zhoubných novotvarů, NANDA atd.

S rozvojem informačních technologií vznikla potřeba vytvoření konverzních nástrojů, které umožní přenos medicínských informací z různých terminologií mezi informačními systémy. V roce 1986 byl v National Library of Medicine (dále jen NLM), USA vytvořen Unified Medical Language System (UMLS), který integruje různé biomedicínské terminologie do tzv. metatezauru. Součástí UMLS je i sémantická síť (Semantic Network) a odborný slovník (Specialist Lexicon). Metathesaurus obsahuje i dva české zdroje: MSHCZE (MeSH Czech) a MDRCZE (MedDRA Czech - Medical Dictionary for Regulatory Activities Terminology).

2. Tezaurus MeSH

Tezaurus Medical Subject Headings (MeSH) je slovník určený pro zpracování, pořádkání a vyhledávání biomedicínských informací. MeSH patří mezi tzv. postkoordinované selekční jazyky, jehož lexikální jednotky (deskriptory) vyjadřují jednoduché pojmy, při indexaci jsou do selekčního obrazu dokumentu zařazovány nezávisle na sobě a k jejich kombinaci dochází až v průběhu vyhledávání [cit. 7]. Jeho producentem je NLM, USA. Základ tezauru vznikl přepracováním abecedního seznamu předmětových hesel „Subject Heading Authority List“ již v roce 1960. Základní stavební jednotkou tezauru jsou tzv. deskriptory. První vydání mělo okolo 4.400 deskriptorů, které se dělily do 4 kategorií: Anatomické termíny, Organismy, Nemoci, Chemikálie a léčiva. Verze 2015 obsahuje 16 kategorií, 27.455 deskriptorů, 24.829 nepreferovaných konceptů, 60.434 viz odkazů a 28.424 definic. Od svého vzniku prodělal tezaurus řadu aktualizací a změn, jeho podstata však zůstala zachována.

2.1 Struktura tezauru

Tezaurus je tvořen deskriptory, které jsou uspořádány do stromové struktury, jejímž základem je 16 kategorií, které se dále dělí do podkategorií (je možných až 12 úrovní).

[A] Anatomie	[G] Jevy a procesy	[M] Lidé
[B] Organismy	[H] Obory a povolání	[N] Zdravotní péče
[C] Nemoci	[I] Antropologie, vzdělávání, sociologie a sociální jevy	[V] Publikační charakteristiky
[D] Chemikálie a léčiva	[J] Technologie, průmysl a zemědělství	[Y] Kvalifikátory (podhesla)
[E] Analytické, diagnostické a terapeutické techniky a přístroje	[K] Humanitní vědy	[Z] Geografická místa
[F] Psychiatrie a psychologie	[L] Informační vědy	

Obrázek 1 – Základní kategorie tezauru (Medvik)

MeSH Strom

```
[C]   Nemoci
      [C16]   vrozené, dědičné a novorozenecké nemoci a abnormality
            [C16.131]   vrozené vady
                  [C16.131.042]   abnormality vyvolané léky
                  [C16.131.077]   abnormality mnohočetné...
                  [C16.131.080]   abnormality vyvolané zářením
                  [C16.131.085]   těžké vrozené vady...
                  [C16.131.162]   Aicardiho syndrom
                  [C16.131.240]   kardiovaskulární abnormality...
                  [C16.131.260]   chromozomální poruchy...
                  [C16.131.287]   vrozená mikrotie
```

Obrázek 2 – Další úrovně stromové struktury v tezauru (Medvik)

Každý deskriptor má přiřazený minimálně 1 kód, který určuje postavení ve stromu. Deskriptor se může nacházet na více místech stromů (má přiřazeno více kódů).

MeSH Strom

```
[C]   Nemoci
      [C06]   nemoci trávicího systému
            [C06.405]   gastrointestinální nemoci
                  [C06.405.469]   nemoci střev
                        [C06.405.469.637]   malabsorpční syndromy
                                [C06.405.469.637.145]   syndrom slepé kličky
                                [C06.405.469.637.250]   celiakie
                                [C06.405.469.637.378]   kolagenní sprue
                                [C06.405.469.637.506]   nesnášenlivost laktózy
                                [C06.405.469.637.832]   syndrom krátkého střeva
                                [C06.405.469.637.850]   sprue tropická
                                [C06.405.469.637.887]   steatorea
                                [C06.405.469.637.925]   Whippleova nemoc
```

MeSH Strom

```
[C]   Nemoci
      [C18]   nemoci výživy a metabolismu
            [C18.452]   metabolické nemoci
                  [C18.452.603]   malabsorpční syndromy
                          [C18.452.603.145]   syndrom slepé kličky
                          [C18.452.603.250]   celiakie
                          [C18.452.603.314]   kolagenní sprue
                          [C18.452.603.378]   hyperhomocysteinémie
                          [C18.452.603.506]   nesnášenlivost laktózy
                          [C18.452.603.850]   sprue tropická
                          [C18.452.603.887]   steatorea
                          [C18.452.603.925]   Whippleova nemoc
```

Obrázky 3 a 4 – Ukázka zařazení deskriptoru celiakie (Medvik)

Př. Deskriptor celiakie má 2 kódy: C06.405.469.637.250, C18.452.603.250

V roce 2000 došlo ke změně struktury tezauru MeSH skládající se z deskriptorů

a termínů na strukturu skládající se z deskriptorů, konceptů a termínů. Zjednodušeně se dá říci, že dříve deskriptor obsahoval 1 hlavní termín a další nepreferované termíny (viz odkazy). Nepreferovanými termíny mohly být synonyma, příbuzné a související termíny. V nové struktuře tvoří deskriptor jeden nebo více konceptů, k nimž se vážou termíny. Koncept je tvořen jedním hlavním termínem a k němu vážícími se synonymy. Deskriptor obsahuje vždy 1 preferovaný koncept, který je totožný se záhlavím hlavního deskriptoru, může obsahovat i nepreferované koncepty. Preferovaný i nepreferovaný koncept na sebe mohou vázat synonyma. Vztah mezi konceptem a deskriptorem může být:

- preferovaný koncept (preferred term) - hlavní záhlaví deskriptoru
- příbuzný koncept (related - REL)
- podřízený koncept (narrower - NRW)
- nadřazený koncept (broader - BRD)

V jednom deskriptoru tak mohou být koncepty v různých vztazích k hlavnímu záhlaví deskriptoru.

Příklad deskriptoru indukovaný potrat, kde jsou vidět všechny 4 vztahy:

Typ konceptu	Vztah	Preferovaný termín konceptu (záhlaví)	Nepreferované termíny konceptu (synonyma)
Preferovaný koncept	preferovaný	indukovaný potrat	potrat indukovaný; interrupce; abortus artificialis; umělé přerušení těhotenství; umělé ukončení těhotenství; umělý potrat; abortus inductus
1. Nepreferovaný koncept	podřízený	potrat vyvolaný chemickými látkami	potrat indukovaný léky
2. Nepreferovaný koncept	podřízený	potrat mýdlovým roztokem	
3. Nepreferovaný koncept	podřízený	potrat roztokem rivanolu	
4. Nepreferovaný koncept	podřízený	potrat solným roztokem	
5. Nepreferovaný koncept	podřízený	embryotomie	

Typ konceptu	Vztah	Preferovaný termín konceptu (záhlaví)	Nepreferované termíny konceptu (synonyma)
6. Nepreferovaný koncept	nadřazený	potrat místo antikoncepce	kontrola porodnosti pomocí potratu
7. Nepreferovaný koncept	příbuzný	techniky provádění potratů	
8. Nepreferovaný koncept	příbuzný	nepovedený potrat	
9. Nepreferovaný koncept	příbuzný	předchozí potrat	
10. Nepreferovaný koncept	příbuzný	protipotratové skupiny	
10. Nepreferovaný koncept	<i>příbuzný</i>	<i>potratovost</i>	

Na příkladu deskriptoru Crohnova nemoc je vidět rozdíl mezi původní a současnou strukturou.

Dřívější struktura:

Deskriptor (hlavní záhlaví)	Crohnova nemoc
Odkazy (nepreferované termíny)	enteritida regionální enteritida granulomatózní ileokolitida ileitida terminální kolitida granulomatózní Crohnova choroba granulomatózní enteritida enteritis regionalis

Nová struktura:

Typ konceptu	Preferovaný termín	Nepreferované termíny konceptu (synonyma)
Preferovaný koncept	Crohnova nemoc	Crohnova choroba enteritis regionalis enteritida regionální
1. Nepreferovaný koncept – vztah NRW	granulomatózní enteritida	enteritida granulomatózní

Typ konceptu	Preferovaný termín	Nepreferované termíny konceptu (synonyma)
2. Nepreferovaný koncept – vztah NRW	terminální ileitida	ileitida terminální, regionální ileitida
3. Nepreferovaný koncept – vztah NRW	Ileokolitida	
4. Nepreferovaný koncept – vztah NRW	granulomatózní kolitida	kolitida granulomatózní

Vztah NRW – znamená podřízený termín k preferovanému konceptu.

V bibliografických záznamech se pro vyjádření tématu Crohnova nemoc, granulomatózní enteritida, terminální ileitida, Ileokolitida nebo granulomatózní kolitida použije termín (preferovaný koncept) Crohnova nemoc. Vyhledat záznam je možné pomocí všech termínů (preferovaných i nepreferovaných).

2.2 Deskriptory tezauru

Záznam deskriptoru tvoří:

- kód/y určující postavení ve stromu
- hlavní termín, koncept/y a termíny (synonyma)
- definice hlavního termínu, definice konceptů
- povolený seznam podhesel k danému deskriptoru
- odkazy typu „viz též“
- anotace (většinou poznámky pro katalogizátory a indexátory)
- historická poznámka – rok vložení deskriptoru do tezauru,
- změny
- další poznámky
- ID deskriptoru

2.3 Podhesla (kvalifikátory)

Podhesla umožňují zpřesnění deskriptoru (zuzují/upřesňují popisované téma). Deskriptor má určitá povolená podhesla, nemusí mít povolená žádná. Celkový počet podhesel ve verzi 2015 je 83. Doporučuje se použít max. 3 podhesla pro jeden deskriptor. Podhesla vytváří vlastní stromovou strukturu. Jejich použití je vždy dáno instrukcí, kdy je možné je aplikovat.

2.4 Supplementary Concept Records (SCR)

Supplementary Concept Records se původně jmenovala Supplementary Chemical Records a byla koncipována jako doplňková databáze k tezauru MeSH pro chemické látky, léčivé přípravky apod. Nyní obsahuje i další koncepty, jako např. vzácné nemoci, syndromy a další. U konceptů v databázi SCR jsou uvedeny deskriptory MeSH, které se mohou pro daný koncept použít. Databáze nyní

Hlavní záhlaví	Aicardiho syndrom
Anglické záhlaví	Aicardi Syndrome
Viz	agenese corpus callosum [cze0040263]
Viz (Anglicky)	Aicardi's Syndrome [T765932] Corpus Callosum, Agenesis Of, With Chorioretinal Abnormality [T800644] Agenesis of Corpus Callosum with Chorioretinal Abnormality [T840844] Agenesis of Corpus Callosum with Infantile Spasms and Ocular Abnormalities [T840845] Callosal Agenesis and Ocular Abnormalities [T840846] Chorioretinal Anomalies with Acc [T840847]
Preferovaný koncept	Aicardiho syndrom
Definice, překlad	Soubor příznaků dědičného onemocnění, pravděpodobně s vazbou na X chromozom. Vyskytuje se výhradně u děvčat, chlapi umírají v průběhu fetálního vývoje. Do souboru patří agenese corpus callosum, poruchy vývoje obratlů (hemivertebra), abnormality retiny, ale i jiných orgánů. V popředí je epilepsie, manifestující se po 1. měsíci života, nereagující na antikonzulziva, a těžká psychomotorická retardace. (cit. Velký lékařský slovník online, 2013 http://lekarske.slovniky.cz/)
Definice	A rare genetic disorder characterized by partial or complete absence of the CORPUS CALLOSUM, resulting in infantile spasms, MENTAL RETARDATION, and lesions of the RETINA or OPTIC NERVE.
Poznámka k historii	2011
Veřejná poznámka	2011
Číslo záznamu	D058540

Obrázek 5 – Ukázka kompletního deskriptoru (Medvik)

Name of Substance	Trisomy 18
Record Type	C
Registry Number	0
Entry Term	Complete Trisomy 18 Syndrome
Entry Term	Edwards Syndrome
Entry Term	Trisomy 18 Syndrome
Entry Term	Trisomy E Syndrome
Heading Mapped to	Chromosomes, Human, Pair 18
Heading Mapped to	*Trisomy
Frequency	73
Date of Entry	20131024
Unique ID	C580500

Obrázek 6 – Edwardsův syndrom v databázi SCR (MeSH Browser)

Name of Substance	glargine
Record Type	C
Registry Number	2ZM8CX04RZ
Entry Term	A21-Gly-B31-Arg-B32-Arg-insulin
Entry Term	HOE 901
Entry Term	HOE-901
Entry Term	insulin glargine
Entry Term	insulin, Gly(A21)-Arg(B31,B32)-
Entry Term	insulin, glycyyl(A21)-arginyl(B31,B32)-
Entry Term	Lantus
Heading Mapped to	*Insulin, Long-Acting
Previous Indexing	* INSULIN (1997-2011)
Source	Eur J Pharmacol 1997 Feb 12;320(2-3):259-65
Pharm. Action	Hypoglycemic Agents
Frequency	1126
Date of Entry	19970708
Revision Date	20140819
Unique ID	C106526

Obrázek 7 – Léčivá látka v databázi SCR (MeSH Browser)

obsahuje okolo 226.529 konceptů. Koncepty též obsahují synonyma, chemické vzorce, registrační čísla, farmakologické účinky apod. Databáze je aktualizována 1x týdně.

V případě, že chceme indexovat nebo vyhledat práci o Edwardsově syndromu je potřeba použít deskriptor: trizomie, chromozómy lidské, pár 18.

Pokud chceme indexovat nebo vyhledávat práci o glarginu použijeme deskriptor dlouhodobě působící inzulin nebo hypoglykemika.

3. Překlad do českého jazyka

Překlad tezauru MeSH do českého jazyka zajišťuje NLK. Překladem se NLK abývá již od roku 1973. Od roku 1977 začíná být zkrácená česká verze MeSH využívána pro zpracování národní oborové bibliografie Bibliographia medica Czechoslovaca (BMČ).

První vydání úplného českého překladu se uskutečnilo v roce 1991 a odpovídalo originálu z roku 1990. Byly přeloženy pouze deskriptory (hlavní záhlaví) nikoliv nepreferované termíny (synonyma). Překlad vycházel v tištěné i elektronické podobě. Tištěná verze se skládala z 3 druhů rejstříků:

- Abecední
- Systematický
- KWIC (Keyword-in-Context)

Elektronická verze (T602 nebo FoxPro) se také skládala z 3 rejstříků a bylo možné ji integrovat do knihovnických systémů. Vydávání tištěné verze bylo ukončeno v roce 2005. Od roku 1996 vychází též na CD později DVD Bibliomedica (AIP Beroun).

Pro český překlad je od roku 2005 využíván systém MTMS (MeSH Translation Maintenance System), který vyvinula NLM v Bethesdě. Jedná se o webovou aplikaci, která umožňuje online vytváření překladů MeSH v různých jazycích a různých písmech.

MeSH Translation Maintenance System

User ID: LM Translation Year: 2015 - 2016 Language: Czech

Work On Record

View this record in:

Descriptor : Edible Grain (D002523)

	Pref.Term	DEL
<ul style="list-style-type: none"> Concept: <i>Edible Grain (M000596820)</i> <i>Edible Grain (T000864415)</i> 		X
<ul style="list-style-type: none"> Concept: <i>obliviny [Cereal Grain] (M0003852)</i> <i>Cereal Grain (T000864416)</i> <i>Cereals (T007368)</i> 		X
<ul style="list-style-type: none"> <i>obliviny (cs:0002906)</i> 		X

Obrázek 8 – Systém MTMS

3.1 Metodika překladu

Metodika překladu se od roku 1977 několikrát změnila. Záhlaví deskriptorů dříve reflektovalo zejména potřeby tištěného výstupu a byl kladen důraz na slovo v řadící pozici - substantivní inverze (srdce – nemoci, srdce – nádory). S přechodem na online využití s různými možnostmi hledání podle slov, se ukázalo, že výhodnější je mít záhlaví deskriptoru v přirozeném slovosledu. Při vytváření překladu je kladen důraz na aktuálnost, doplnění nepreferovaných termínů a přeložení definic.

3.2 Aktuálnost

Jednou z priorit tezauru je, aby byl aktuální. Odborná terminologie prochází neustálým vývojem a je potřeba, aby český překlad tezauru tento vývoj odrážel, proto je potřeba se neustále vracet k již dříve přeloženým termínům. Záhlaví deskriptorů, která jsou nahrazena novějšími, se stávají nepreferovanými termíny.

3.3 Doplnění nepreferovaných termínů (viz odkazů)

Pro kvalitnější práci s tezauzem se intenzivně doplňují chybějící viz odkazy, zejména u překladů z let 1977-1995, kdy nebylo technicky možné viz odkazy zaznamenat. Viz odkazy mohou být zastaralé termíny (včetně historických dnes již nepoužívaných), synonyma, český, latinský nebo řecký ekvivalent, různých pravopisných varianty, množné nebo jednotné číslo, různé slovosledy.

Pro zvolení latinského nebo řeckého termínu v anatomickém názvosloví a pojmenování nemocí v záhlavích deskriptorů nemá NLK jednotné pravidlo, do záhlaví se upřednostňuje častěji používána verze, někde je tedy v záhlaví latinský/řecký název, jindy český a latinský/řecký pouze jako viz odkaz. Snahou je, aby deskriptor obsahoval jak český tak latinský nebo řecký název (pokud se v českém prostředí používají). U deskriptoru pankreas a nemoci slinivky břišní je vidět, že může docházet k tomu, že v některém záhlaví deskriptoru je vybrána česká varianta a v jiném deskriptoru pro ten samý orgán latinská. Vždy se upřednostňuje tvar ve spojení, který je nejčastěji odbornou veřejností používán.

3.4 Pravidla pro překlad

- Přirozený slovosled v záhlavích deskriptorů a konceptů, do synonym se uvádí invertovaný slovosled.
- U deskriptorů, kde hrozí záměna s jiným termínem (zejména homonyma) se do závorek uvádí zpřesnění.
Př. atlas (obratel) ; Arenaria (rostlina) ; SOS odpověď (genetika); dna (nemoc); kniha (omasum); zubní korunka (anatomie)
- U latinských termínů v kategorii B Organismy se název zapisuje se začátečním velkým písmenem.
Př. Alveolata, Fungi
- U českých termínů v kategorii B Organismy se název zapisuje malými písmeny.
Př. bezobratlí, červi, psi
- U latinských názvů v kategorii A Anatomie se názvy uvádí s malým začátečním písmenem.
Př. pankreas, ligamentum patellae
- Používání jednotného a množného čísla se řídí originálem a zvyklostmi českého jazyka.
Př. dítě, nezletilí, psi, zubní nástroje (americký originál má jednotné číslo)
- Použití zkratk – zkratky se používají, pokud je to vhodné a nehrozí záměna s jinou zkratkou, je možné je použít i jako záhlaví deskriptoru.
- Použití slangových, lidových a hovorových výrazů – uvádí se pouze v případech, že jejich rozšíření se objevuje i v odborné literatuře.

3.5 Způsob překladu

Překládají se všechny nové deskriptory, doplňují se překlady nepreferovaných konceptů a nepreferovaných termínů, od r. 2010 se též překládají definice. Pro překlad nových deskriptorů se využívají všechny dostupné informační zdroje: internet, slovníky, BMČ, dotazy přímo odborníkům nebo odborným společnostem. U termínů (preferovaných i nepreferovaných konceptů), kde není možné vytvořit český překlad, se používá označení „NOT TRANSLATABLE“, nejčastěji u obchodních názvů léků, které nejsou na trhu v ČR. U překladu definic je snaha o vytvoření překladu, který bude dávat smysl v českém jazyce. U termínů (zejména názvů nemocí), které mají definici v některém

z odborných slovníků, se tyto definice přebírají s odkazem na zdroj. Nejvíce je pro tyto účely využíván Velký lékařský slovník online z nakladatelství Maxdorf od autorů Martin Vokurka, Jan Hugo a kolektiv.

Při porovnání s jinými českými terminologiemi je vidět, že při překladu vždy ověříme termín v doporučených zdrojích:

Terminologie	Hlavní záhlaví	Odkazy
MeSH	Huntingtonova nemoc	Huntingtonova chorea; Huntingtonova choroba
MKN	Huntingtonova nemoc	Huntingtonova chorea
Hugo, Vokurka: Velký lékařský slovník	Huntingtonova nemoc	Huntingtonova chorea
MeSH	diabetes mellitus	cukrovka; úplavice cukrová; DM
MKN	diabetes mellitus	cukrovka; úplavice cukrová
Hugo, Vokurka: Velký lékařský slovník	diabetes mellitus	cukrovka; úplavice cukrová; DM
MeSH	kongenitální dyserytroetická anemie	anemie dyserytroetická kongenitální; anémie dyserytroetická kongenitální; vrozená dyserytroetická anemie
MKN	vrozená dyserytroetická anemie	
Hugo, Vokurka: Velký lékařský slovník	kongenitální dyserytroetická anemie	KDA; CDA

Termíny, které v tezauru chybí, je možné navrhnout jako nový deskriptor nebo nový nepreferovaný koncept k již existujícímu deskriptoru. Pro navrhovaný termín je nutné uvést definici v angličtině a uvést nějaké články z databáze PubMed/Medline, kde by mohl být termín využit. NLK takto např. navrhla vytvoření nového deskriptoru Vojtova metoda. NLM tento termín zařadila jako nepreferovaný koncept k deskriptoru reflexní terapie:

Descriptor : reflexní terapie [Reflexotherapy] (D012028)

	Pref.Term	DEL
● Concept: reflexní terapie [Reflexotherapy] (M0018699)		
Reflexotherapy (T035795)		X
Reflex Therapy (T035797)		
Therapy, Reflex (T035796)		
reflexní terapie (cze0013641)		X
● Concept: [CZE]Vojtova metoda (F0000604)		
Vojtova metoda (cze0034780)		X
Vojta's Method (cze0034866)		
reflexní lokomoce (cze0049520)		

Obrázek 9 – Ukázka deskriptoru s českým konceptem Vojtova metoda

Český překlad verze 2015 obsahuje 27.455 deskriptorů, 9.883 nepreferovaných konceptů, 21.357 viz odkazů a 2.931 definic.

	Český překlad	Anglický originál	Rozdíl
Hlavní deskriptory (preferované koncepty)	27.455	27.455	0
Nepreferované koncepty	9.883	24.829	14.946
Nepreferované termíny	21.357	60.434	39.077
Definice	2.931	28.424	25.493
Celkem	61.626	141.142	79.516

Snahou NLK je, aby rozdíl mezi českým překladem a originálem byl co nejmenší (v roce 2010 byl rozdíl 89.307 termínů, což je zlepšení o ca 10.000 termínů).

Český překlad MeSH je využíván lékařskými knihovnami a informačními pracovišti veřejných informačních služeb ve zdravotnictví pro zpracování a vyhledávání biomedicínských informací. Je používán pro zpracování národní bibliografie Bibliographia medica Czechoslovaca, a je možné jej přímo integrovat do knihovnických informačních systémů. Slovník MeSH je dále možné

používat za účelem analýzy, popisu nebo překladu informačních zdrojů, případně jej integrovat do webových aplikací. Další možnosti využití jsou zejména pro výzkumné (např. automatická indexace biomedicínských textů, morfologie, syntax, sémantika) a výukové účely. NLK distribuuje MeSH ve formátech XML, ISO Marc 21 a ISO Unimarc. Pravidelné aktualizace MeSH-CZ odebírá okolo 20 organizací. Český překlad je volně dostupný prostřednictvím portálu Medvik, jehož producentem je NLK, na adrese www.medvik.cz/bmc sekce Prohlížení.

4. Závěr

Překlad tezauru MeSH je jedním z úkolů NLK vyplývajících ze statutu a zřizovací listiny. Jedním z dlouhodobých cílů je snížit rozdíl mezi anglickou a českou verzí, zejména přeložením nepreferovaných konceptů, doplněním synonym a přeložením definic. Dalším úkolem je sestavení skupiny odborníků, jejímž úkolem by byla revize překladů. Dalším vhodným nástrojem by byla webová aplikace přímo pro vyhledávání MeSH včetně mobilní verze. Snahou NLK je najít další možnosti využití českého překladu, jako je např. integrace tezauru do discovery systémů. Překládání tezauru MeSH řadí NLK mezi další významné země, které tento úkol plní, např. Sveučilišta u Zagrebu - Središnja medicinska knjižnica, Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, Institut national de la santé et recherche médicale, Deutsches Institut für Medizinische Dokumentation und Information, Istituto Superiore di Sanità, Latvijska Bibliotēka Lekarska, Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, Główna Biblioteka Lekarska, Centro Latino-Americano e do Caribe de Informação em Ciências da Saúde, Centralnaja Naučnaja Medicinskaja Biblioteka, Karolinska Institutet Universitetsbiblioteket, Finska Läkarföreningen Duodecim. Překladem MeSH se zabývá i European Association for Health Information and Libraries prostřednictvím zájmové skupiny MeSH Information Group, jejímž členem je i NLK.

Literatura:

- [1.] COLETTI, Margaret H. — BLEICH, Howard L. *Medical Subject Headings Used to Search the Biomedical Literature. Journal of the American Medical Informatics Association : JAMIA*, roč. 8, č.4, 2001, s. 317–323.
- [2.] LIPSCOMB, Carolyn E. *Medical Subject Headings (MeSH). Bulletin of the Medical Library Association*, 2000, roč. 88, s. 265–266.
- [3.] NÉVÉOL, Aurélie. *Improving Information Retrieval Using Medical Subject Headings Concepts: a Test Case on Rare and Chronic Diseases. Journal of the Medical Library Association : JMLA*, 2012, roč. 100, č. 3, s. 176–183.
- [4.] *Medical Subject Headings [online]. [cit. 2015-02-23] Dostupné z: <http://www.nlm.nih.gov/mesh/>*
- [5.] 2014AB UMLS MeSH Source Information [online]. [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <http://www.nlm.nih.gov/research/umls/sourcereleasedocs/current/MSH/>
- [6.] EAHIL-European Association for Health Information and Libraries [online]. [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <http://www.eahil.eu/>

[7.] Terminologická databáze knihovnictví a informační vědy [online]. [cit. 2015-02-23].

Dostupné z:

http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001606&local_base=KTD

[8.] BALÍKOVÁ, Marie. Problematika věcného pořádání informací a jejich zpřístupnění.

Národní knihovna, 2001, č. 3, s. 175-186.

Kontakt:

Mgr. Lenka Maixnerová

Národní lékařská knihovna

Sokolská 54, 121 32 Praha 2

Tel.: +420 296 335 925

e-mail: maixnero@nlk.cz

PhDr. Helena Bouzková

Mgr. Filip Kříž